

VICENT SALVADOR

ELS AVIS DE L'ESTEL

En un paper sobre Riba recollit al volum cinquè de la col·lecció «L'Estel» (Gabriel Ferrater, *Vers i prosa*) l'autor invitava els crítics catalans a la tasca de *guanyar avis* per a la nostra tradició cultural: «guanyar-nos més avis, recobrar-nos els nostres primitius, cisellar el tràfec obscè dels erudits que compten quantes amants va tenir Ausiàs March, tornar a fer tema de cultura els escriptors medievals, i així menar els petits infants a llegir-los». Si per avis entenem clàssics —antics o moderns— en el sentit més genuí del terme, i si per cultura entenem la construcció dinàmica en què sens dubte Ferrater pensava, les paraules citades haurien de figurar com a emblemàtiques en qualsevol col·lecció d'aquesta mena. Ben mirat, configuren tot un programa: el recobriment d'uns textos (i dels seus contextos), la inserció en un complex orgànic de cultura (per damunt de la investigació erudita inconnexa), l'actualització i la difusió productiva entre un nou lectorat. Lapidàriament: guanyar-nos més avis.

«L'Estel» —que vol fer del seu nom un homenatge a l'antiga editorial valenciana dels temps heroics del redreçament— es proposa tot just aquests objectius programàtics: posar a l'abast del lector no estrictament especialitzat unes obres no sempre assequibles per una raó o per una altra, oferir-ne uns complements contextualitzadors i interpretatius, integrar-les en una *biblioteca* d'ampli abast, difondre-les com a herència cultural per a les noves —joves o no— fornades de lectors catalans. Aquests, almenys, són els propòsits de l'Editorial Tres i Quatre i dels que componem el consell de la col·lecció. Els entrebancs, com era d'esperar, no són pocs: des de la lluita per aconseguir els drets editorials en el cas d'alguns autors contemporanis fins a la depressió endèmica del sector a casa nostra, o la difícil inclusió d'obres cabdals però d'extensió excessiva per al motlle fixat, passant per la necessitat de trobar un nombre suficient de crítics curadors dels volums en un país escàs, encara, d'aquests especímens rars, maltractats econòmica-

ment i sotmesos a totes les urgències del periodisme o de l'Acadèmia.

I no és que ens hi hagen mancat empreses importants i fins i tot decisives en aquest camp. No cal ara esmentar-les: tots les tenim a la pensa. Sovint, però, s'han limitat a un període històric, o s'han centrat en un públic exclusivament escolar, o, al contrari, s'han adreçat al filòleg *tout court*, o bé han vist reduïdes dràsticament les seues possibilitats pel gasiu gruix dels seus volumets i han hagut de recórrer manta volta als *morceaux choisis*. Fins i tot, el cas recent més cridaner i editorialment ambiciós no ha deixat de ser —com ha afirmat el seu promotor, Joaquim Molas— una mena d'antologia *camuflada* com a col·lecció de llibres de butxaca: indispensable, per altra banda, generosa en nombre de títols i sens dubte utilíssima, però mancada dels complements crítics suficients per a certs usos.

Ben mirat, la diversificació —creixent— dels productes no és sinó una mostra de normalització editorial, de bona salut, anava a dir. Cada un ha de saber trobar el seu lloc en el ventall de la normalitat, i si les faves són comptades dins les reduïdes dimensions d'un mercat els dos terços, del qual, pam amunt o pam avall, corresponen a la demanda derivada de l'ensenyament obligatori del català, també és cert que la diversificació de l'oferta és símptoma saludable i creatiu. «L'Estel» vol, així, presentar un model matisadament diferenciat: edicions acurades i respectuoses però sense pretensions d'edició crítica; disseny modernitzat; estudis introductoris equidistants del rigor acadèmic i de la interpretació literària subjectiva; bibliografia *further reading*, complements didàctics (línia cronològica de referències, antologia de fragments crítics, propostes de treball) prescindibles per a un sector de lectors però útil per a la reflexió sistemàtica sobre el text. La col·lecció postula —no ho amaga— un públic mixt: el que recorre la gamma dels estudis universitaris de caràcter introductor i dels cursos pre-universitaris fins al lector culte *dilettante*, o àdhuc l'especialista que vulga disposar d'un *estat de la qüestió* no exempt d'aportacions personals.

La línia seguida per la desena de volums apareguts (els dos darrers, contes fantàstics de Perucho i narrativa curta dels segles XIV i XV, en premsa a l'hora d'escriure aquest paper) és, amb alguna lleu i inevitable oscil·lació, la que ací s'ha indicat. Tot això amb una certa atenció a la *paraliteratura*, que compta amb una primera mostra en *Els refranys catalans*, recull preparat per Maria Conca des d'una perspectiva global i sistematitzadora. Al capdavant avui, en plena crisi del concepte de literarietat, no

sembla discutible el principi general que la literatura no *és*, sinó que *esdevé*. Val a dir que el text assoleix la categoria de literari per obra i gràcia de la voluntat/acceptació dels seus lectors. El lector (o el seu recopilador i preparador, en funcions de demiürg) no es limita a experimentar un efecte programat per l'autor, sinó que procedeix a una recepció activa i recategoritzadora. Això prediquen, si més no, molts teòrics de la literatura des de fa uns anys, en coincidència amb una praxi a la qual no han estat aliens insignes historiadors de la literatura catalana.

Però parlàvem, ja, dels textos de «L'Estel». Perquè –sembla evident– sense els textos literaris, sense el seu coneixement directe, no hi hauria crítics ni historiadors de la literatura. Més encara: no hi hauria, pròpiament, literatura. Malament pot bastir-se la imatge d'una tradició literària si no és a partir de l'experimentació del *plaer del text* per part dels lectors. Les *Cobles i noves rimades* de Pere i Jaume March, per exemple, no eren de fàcil abast, almenys per al públic d'a peu, fins aquesta edició de Jaume Vidal Alcover. Com tampoc no ho era la novel·la –bastant oblidada– de Blai Bonet *Míster Evasió*, que ha presentat i reivindicat Pere Rosselló Bover. O fins i tot els textos de l'anomenada escola satírica valenciana (i especialment *Lo procés de les olives*) que han reeditat Vicent Pitarch i Lluís Gimeno amb un estudi introductor de Salvador Jàfer. Ni, menys encara, el *Tombatossals* –un singular relat *menor* del castellanenc Pasqual Tirado– seria conegut al nord de l'Ebre sense el treball rigorós de Lluís Messeguer. Les dues antologies publicades, per altra banda, compleixen una funció de mostra sintètica: la del vers i la prosa ferraterians, a cura de Joan Ferraté i de Jordi Cornudella, com a útil recull representatiu i excel·lentment prologat; l'antologia dels poetes dels seixanta, preparada per Enric Balaguer, com a selecció decidida i revisió valenta d'una producció d'ahir mateix que esperava el balanç sense prejudicis de la generació següent. La novel·la de Josep Lozano *Crim de Germania* és un cas relativament diferent, amb nombroses reedicions des que el 1979 va guanyar el premi Octubre de narrativa. La seua inclusió com llibre inaugural de «L'Estel» s'ha d'entendre com una opció de crítica militant que vol elevar a la categoria de clàssica una de les obres més reeixides de la narrativa dels setanta.

La combinació del *dulce* i l'*utile* no és, òbviament, res de nou en literatura, i no hauria de ser-ho en els estudis literaris, de qualsevol nivell que aquests siguin. Els volums de «L'Estel» pretenen partir de textos llegidors i proporcionar, sense complexos, uns complements interpretatius i

contextualitzadors que faciliten la divulgació —una divulgació d'alt *standing*, perfectament compatible amb la investigació crítica— de les obres des d'una perspectiva funcional. ¿Hi haurà lletraferits que se n'escandalitzaran? En qualsevol cas, i si bé es mira, la cultura catalana és encara, com s'ha afirmat en afortunada sentència, un gran cap sense cos. I la divulgació literària, d'un nivell o d'un altre, no és sinó una via més en la lenta generació dels membres d'aquest cos.

Hem parlat de contextualització, però caldria precisar el concepte a fi que no s'entenga com a simple afegitó de dades espacials i temporals, històriques en sentit pelat, sinó com la *situació* d'una obra en la dialèctica autor/receptor per tal de recobrar-la, fresca, per a un lectorat real cada dia més ampli. John Ellis puntualitzava fa uns anys que «es considera, erròniament, que el context d'un text és un lloc i un temps determinats i no pas tota una cultura». Podríem afegir, encara, que aquest context és el flux d'una cultura, de tota una cultura que ha d'operar d'una manera dialògica i revitalitzadora. La presentació d'uns materials *rellevants* per a la lectura incitant i interpretativa, per a la reflexió crítica personal de la qual el lector no pot dimitir, és el propòsit que guia la col·lecció.

Però, parlant de contextos i de cultura, cal no oblidar una dada significativa: l'origen geogràfic d'aquesta iniciativa editorial. Un origen perifèric —el País Valencià— la consciència del qual no li permet ser insensible al fet dels *décalages* regionals que la centralització cultural ha consagrat més d'una vegada. La vocació amplament catalana de «L'Estel» és innegable, com ho palesava ja, des del seu inici, la constitució d'un consell integrat per estudiosos vinculats a les nostres diverses universitats (Joan Mas, Enric Sullà, Ramon Pla, Rafael Alemany i Juli Moll) i com ho confirma la trajectòria seguida en els títols i en la nòmina de crítics que hi han col·laborat. Ara bé, aquesta vocació manifestada sense embuts no és exempta d'una dèria correctora de certs desequilibris en la intercomunicació regional. Així, al costat dels noms de Vinyoli o de Benet i Jornet, que s'hi incorporaran tot seguit, el lector de Barcelona i d'arreu dels Països Catalans trobarà també *rondaies* mallorquines o sainets d'Escalante, per citar dos casos particularment rellevants de dialectalisme literari. És una proposta integradora que pretén consolidar la catalanitat cultural des d'una base més pluralista, més equilibrada.

Una proposta agosarada? Potser. Fuster expressava recentment la seua actitud davant qüestions semblants —a mitjan camí entre l'escepticisme i l'esperança— amb aquestes paraules: «Certament, avui més que mai, Barce-

lona, la Barcelona editorial, i no sé si la lectora, s'ha obert generosament a la perifèria. ¿On pot arribar l'operació? L'acollida rebuda per «L'Estel», ben segur, en serà un indicatiu revelador.

VICENT SALVADOR
Universitat de València